
OSNIVAČKA POVELJA CETINJSKOG MANASTIRA

Boško Mijanović

Recalling the turbulent life of Ivan Crnojević, lord of Zeta, the author puts special focus on the fulfilment of his vow before the Mother of God in Loreto and the construction of a church in Cetinje in 1485, when he wrote the founding charter of the Cetinje Monastery. Using various transcripts of this document and the literature on this topic, the author analyses the structure of the charter, comments on its content in the context of medieval royal charters and highlights the introductory part where Ivan Crnojević's inspired narration is supported by biblical thoughts.

Иван Црнојевић, господар Зете (1465–1490), познат у народу као Иванбег, у једном периоду своје владавине ратовао је против Турака, показујућу умјешност и храброст. Приликом турске опсаде Скадра 1474. године, помажући Млечанима, одиграо је главну улогу у његовој одбрани. Послије успјешно одбијеног турског напада, Иван Црнојевић је знао да ће Турци предузети нови поход, па зато гради утврђење на Ободу, изнад Ријеке.

Средином 1476. године Иван Црнојевић, са својим шуром херцегом Влатком, ратује против Турака у Херцеговини. Замисао да се ослободи Херцеговина почела се успјешно остваривати све до тренутка њихових несугласица,

вјероватно око граничног појаса између Горње Зете и Херцеговине. Иван је, са три хиљаде војника, напустио ратну територију и повукао се у Зету.

Крајем 1477. године поново се Иван Црнојевић сукобио са Турцима из правца Албаније. Послије турске обнове Подгорице и изградње утврђења, повремени њихови напади на Иванове снаге били су одбијени уз помоћ Млечана. Али са зимом наишао је јаки турски удар који је разбио црнојевићку војску. Још веће невоље за Зету наишле су неколико мјесеци касније, маја 1478. године, почетком опсаде Скадра. Не могавши да заузме град, турска војска, којом је командовао султан Мехмед II, крајем августа пође у освајање околних градова и утврђења. Том офанзивом пао је Жабљак, којег Иван није ни покушао да брани. Изгубивши своју државу био је приморан да се склони у Италију.¹

Тешки период који је иза себе оставио Иван Црнојевић, иако је већ прешао врхунац животног доба, није у њему избрисао осјећање самопоуздања. Послије неколико проведених мјесеци у Апулији, уз помоћ краља Фердинанда Арагонског вратио се на Зетско приморје, на територију која је била под турском контролом. Наде да ће му Млечани дати подршку за обнову власти у Горњој Зети брзо се претворила у разочарање – они су обавијестили султана о Ивановом доласку, те се поново нашао у Италији.

Наступили су суморни дани у Ивановом животу, дани у којима је клонуо овај човјек јаке воље. Пошао је у Лорето, да у Светој кући пред иконом Богородице потражи посљедњи излаз из стања у коме се налазио.

Дошао је дан повратка у Зету Ивана Црнојевића. Смрт султана Мухамеда као да му је дала нови живот. Преко

¹ О узроцима Ивановог напуштања земље, а такође и за његов боравак у Италији, користио сам текст из моје књиге *Вертикале Цетиња*.

Дубровника вратио се у своје отачаство. Три мјесеца касније, 15. септембра 1481, уз „божју помоћ и божји благослов“ разбија јаки турски одред у Албанији. И поред ове побједе, знао је да не може избјећи ратни турски вал и да не може одбранити ослобођену земљу, а изневјерен у својим надама да може наћи помоћ у Млетачкој републици, одлучује да призна турску власт. Заштићен султановим именом остао је зетски владар, те је могао у миру да изврши обећање дато у Светој кући – ако се врати у своју земљу да ће се потрудити да изгради цркву у славу Богородице. Завршетком изградње цркве на Цетињу, на Ријеци 4. јануара 1485. године, пише Повељу о оснивању Цетињског манастира.

Повеља Ивана Црнојевића о оснивању Цетињског манастира, по својој структури се не разликује од других средњовјековних владарских повеља, којима су се давала материјална добра и права црквама и манастирима. Њен први дио – увод, односно аренга, како се друкчије зове, испуњен је теолошким садржајем. У њему Иван Црнојевић, кроз осјећање побожности, слави Исуса Христа и Мајку Божју и обавезује се да ће се потрудити да изгради цркву на Цетињу ради искупљења својих грехова. За овај дио Повеље може се казати да је библијски увод, чему ћу, кроз његову анализу, посветити посебну пажњу. Уводни дио Повеље писан је старословенским језиком за разлику од осталог дијела, који је писан народним језиком.

Препис Повеље је први пут објављен у *Историји Црне Горе* Симе Милутиновића Сарајлије, штампане у Београду 1835. године. Затим је њен препис објавио у Бечу 1858. године Франц Миклошич, у својој књизи *Monumenta*

Serbica. О Повељи Цетињског манастира писао је Павле Ровински у цетињској *Грлици* 1889, стр. 70:

„У министарству финансија може се видјети хрисовуљ Иван-бегов на пергамени (народ зове: зечја кожа), који је дат овој цркви и у којем стоји, каквом је приликом овај манастир саграђен и што му је даровао Иван Бег од својих земаља и добара на Цетињу и другим мјестима. (...) На свиленоме гајтану ружичасте боје, преплетеном златним концем, био је печат, који се и сада налази тамо исто, од сребра, позлаћен, унутар шупаљ у дијаметру 2,8 сантим; с једне стране на њему је грб, а с друге овај натпис: НВАНЬ ЦЬНОЕВНКЪ ГОСПОДАРЪ ЗЕТСКН.“

У свом првом тому књиге *Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ*, штампане у Санкт Петербургу 1888, Павел Ровински је, и овдје, дао опис краће верзије Повеље, писане на тврдом пергаменту димензије 90 cm X 47 cm, на коме је текст од 64 реда. Објавио је њен препис, нагласивши да је задржао у потпуности њену ортографију са свим надредним знацима и грешкама, односно, није допустио ни најмању измјену.

Препис Повеље, а такође, и њена проширена верзија налазе се у *Цетињском љетопису* Цетињског манастира. Марко Драговић је објавио транскрибовани текст овог преписа Повеље у књижевном часопису *Зета* 1884, бр. 44. Том приликом је примијетио: „Овај Хрисовуљ наштампан је у Милутиновићевиј историји Црне Горе стр. 4 до 9, али је на више мјеста изостављено и има погрјешака. Ја га овђе цијелога приводим по ‘Крусовољу Цетињскоме’.“ Неколико година касније, њен превод је објавио Марко Драговић у *Гласу Црногорца* 1892, бр. 33, и том приликом је написао:

„Грамата је наштампана у историји Црне Горе од С.

Милутиновића. Једно што је та историја мало распрострањена у нашем народу; друго што је та грамата написана српско-словенским језиком, који није свакоме разумљив; а треће што држим да садржај те врло важне грамате морао би знати сваки Црногорац – побуди ме да је овђе приведем у српском преводу.“

На овом мјесту износим уводни дио Повеље, онако како га је објавио Павел Ровински, с том разликом што сам надредна слова унио у редове текста, а старословенске графеме **н** и **ѡ** писао сам савременим ћириличним словима **и** и **о**. Затим сам га превео, при чему сам се ослањао на превод Марка Драговића.

Възлюбѣнна брѣтѣ ношѣ оуспѣ а днь приближисе
 ѡврьземь дѣла тѣмнѣ и ѣавимъ се чѣда свѣтоу¹ и оуслиши
 что глѣсть слово бжѣе бесъмрѣтноѣ къ члѣкомъ. прїидете
 къ мнѣ вѣси троуждающеисе и ѡбременѣнны и азъ
 покою вы.² И пакы: творей чистотоу юже хвалить
 рѣкы: блженны чїстїи срдцемъ ѣако тїи бѣа оузрѣть.³
 Тѣмъ же и азъ грѣхми смерѣнны и недосїны рабѣ хоу
 нарещисе ѣванъ црїноевикъ. Попоущенїемъ бжѣемъ
 заради сыгрѣшенїи моїхъ изгнанноу ми бывшоу ѡ моѣго
 ѡчїствїа⁴ їзмаїльтьскымъ црѣмъ соулъ танъ мехмедомъ,
 иже многа црѣствїа прїе и многыѣ царе побѣды, и
 никтоже ѣмоу соупротивитисе възможе. И прїшѣдшѣ ми
 въ страны Италїе. Сѡбрѣтохъ прѣчюдны храмъ прѣчстїе
 влѣце наше бжѣе⁵ близь грѣда глѣсмаго ѣакыїна глѣмъ
 делорїта. И въ нѣмъ видѣхъ нероукотворенны образъ
 прѣславны мѣре бѣа нашего.⁶ ѣаже многа чюдеса и
 знаменїа сѣтварѣтъ, ѣже и ѡчїма нашіма видѣхмъ. И
 падохъ ницъ на землю прѣдъ тоѣ страшнымъ ѡбразомъ.

И помлѣхсе мно́е мѣсрдїю, и ѿбѣи мое всесердѣчно
въздахъ то́е бл҃гооутробїю. Аще оумлѣрдитсе на мене
недостойнаго раба своего, и възбратитъ ме въ землю
ѿчѣствїа моего. да потыщоусе цр҃ковъ сътвори́ти въ
чѣстнѡе име ѿе. Тѣмъ же по своѣмъ чл҃колюбїю милостива
ми бысть мѣи творѣца моего и прошенїе мое исплѣни. И
азъ потыщахъ се въседоу́шнѣ и всесердѣчнѣ ѿбѣи мое
исплѣнити е́ликоже ми бысть възможно. И създахъ
храмъ на мѣстѣ гл҃емѣмъ цѣ́тинїе. Въ славоу и въ хвалоу
то́е г҃спо́жде мѣ́ре бж҃їе въ и́ме рождества ѿе.⁷ И
монастирь при нѣи сътвори́хъ въ оу́покоенїе мнихомъ,
еже и митрополїа зетска⁸ наре́кохомъ⁸ аще боудеть
оу́годно мл҃остивѣи г҃спо́жди.

„Вољена браћо! Ноћ напредова а дан се приближи.
Одбацимо тамна дјела и појавимо се дјецом свјетлости,¹ и
чујмо што говори људима бесмртна Ријеч Божја: ‘Приђите
к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас
одморити.’² И опет, хвалећи чистоту коју чини, говори:
‘Блажени су чисти срцем, јер ће они Бога видјети.’³ Стога
и ја, грешни и понизни Иван Црнојевић, који нијесам
достojан да се назовем Христов слуга, допуштењем
Божјим, због сагрешења мојих, бих изгнан из мојега
отачаства⁴ исмаилским царем султаном Мехмедом, који
многа царства узе и многе цареve побиједи, и нико му се не
могаше супротставити. Када дођох у земљу Италију нађох
необичан храм пречисте Владичице наше Богородице,⁵
близу града Јакина, који се зове Делорита. У њему видјех
нерукотворени лик преславне мајке Бога нашега,⁶ који
многа чуда чини, што очима нашим видјесмо. И падох
ничице на земљу пред њеним страшним⁷ ликом и помолих
се њеном милосрђу и свесрдно дадох зајет њеној
дарежљивисти: ако буде милостива према мени,

недостојном слуги своме, и врати ме у земљу мога отачаства, потрудићу се да саградим цркву за часно име њено. И тако, због свога човјекољубља милостива ми би Мати Творца мојега, и молбу моју испуни. И ја се из све душе и свег срца потрудох да своје обећање испуним, колико ми би могуће. И саградих храм, у мјесту које се зове Цетиње, у славу и хвалу те Госпође Мајке Божје, у име њеног рођења.⁷ И при њему направих манастир за упокојење монаха, и назвасмо га Митрополија зетска⁸, ако буде по вољи милостивој Госпођи.“

За уводни дио Повеље Ивана Црнојевића могло би се казати да је то његово надахнуто казивање, поткријепљено библијским мислима, о побудама за изградњу цркве и његовог даривања њој. На самом почетку Иван Црнојевић се обраћа ријечима:

1. Ношѣ оуспѣ а̑ днь̑ приближисе ѿврѣземь дѣла тьмнѣи ѿавимъ се чѣда свѣтоу.

У посланици апостола Павла Римљанима (13; 12) се каже: „Ноћ поодмаче, дан се приближи. Одбацимо, дакле, дјела таме и обуцимо се у оружје свјетлости“ (превод Српске православног цркве).

Ноуѣ оуѿм̑ преиде, а̑ дѣнь̑ приближисѣ ѿложимъ оуѿм̑ дѣла̑ тѣмнѣѣ, и ѿблѣчѣмѣѣ во оръжје̑ свѣта̑ (црквеноруски, односно рускословенски).

А у посланици апостола Павла Ефесцима (5; 8) се каже: „Јер некада бијасте тама, а сада сте свјетлост у Господу: владајте се као дјеца свјетлости“ (превод Српске православне цркве).

Бѣсте во и̑ногдѣ̑ тьмѣ̑, ны̑нѣ̑ же̑ свѣтъ̑ ѿгс̑дѣ̑: ѿакоже̑ чѣда̑ свѣта̑ ходите̑ (рускословенски).

Лако се може запазити да је Иван Црнојевић за први дио

овог свог исказа узео први дио исказа из посланице Римљанима, а за други његов дио, други дио исказа из посланице Ефесцима. Како да га тумачим? Пролази ноћ, пролази досадашњи живот, у коме су се многи налазили у тами (гријеху), и наступа нови живот у коме трба одбацити сва дјела таме – одбацити неваљала дјела. Тиме ћемо постати дјеца свјетлости – дјеца Исуса Христа, а то ће се десити ако живимо по хришћанским врлинама.

2. Прїидете кь мнѣ вьси троуждающеисе и ѿбремененныи азъ покою вы.

Овај исказ Иван Црнојевић дословно је преписао из Јеванђеља по Матеју (11; 28), који у преводу Вука Караџића гласи: „Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити.“ На рускословенском је:

Прїидите ко мнѣ вьси трѹждающеисѧ и ѿбремененнїи, и азъ оупокою вы.²

² Овај библијски стих срећемо у многим средњовјековним српским текстовима, као нпр. у хагиографском тексту из 1243. године *Живот светога Саве* од Доментијана, у дијелу када свети Сава позива свога оца Немању да му се придружи у Светој Гори. „Дођи господине мој свети, да и ми увеличамо овога човекољубивога Бога и његову велику крепост чистом вером, тражећи његова разума, коме нема мере, чија је милост безбројна и слава неизмерна, и човекољубље безбројно; јер све милује, све крепи, и све призива ка себи и говори: Ходите ка мени сви утруђени и обременени, и ја ћу вам дати мир, уселићу вас у рај и увешћу вас у место светла и у покој, и утешићу вас у вечној радости, и даћу вам мир у векове ...“ (*Стара српска књижевност*, књ. I, Нови Сад 1970, стр. 139). Стих се налази и у легенди – рукопису из XIV вијека *Живот Алексија Божјег човека*: „И једног дана у недељу, по свршетку свете литургије, док је још био Маркијан архиепископ у цркви, и благоверни цареви, и сви људи чуше глас невидљив из олтара како говори: ‘Дођите сви утруђени и обременени гресима, и ја ћу вас упокојити’.“ (Нав. књ, стр. 316).

Од многих објашњења овог библијског стиха парафразираћу оно које је дао свети Јован Златоусти (IV v). Христ позива оне који су забринуте, тужни и грешни, не да би их мучио, већ да би их ослободио терета гријеха. Позива их, не да би га славили, већ да им да спасење. Одмориће све оне који дођу – даће им душевни мир.

3. Блѣженны чистїи срдцемъ ꙗко тїи бгѣ оузреть.

У петој глави Матејевог јеванђеља, од 3. до 11. стиха налази се девет новозавјетних заповијести – девет блаженстава које је изрекао Исус у свом говору на гори. Осми стих, односно шесто блаженство гласи:

„Блажени чисти срцем, јер ће Бога видјети“ (СПС).

„Блжѣни чїстїи сѣрдцемъ: ꙗкѡ тїи бгѣ оузратъ“ (рускословенски).

Види се да је Иван Црнојевић овај стих од ријечи до ријечи унио у текст Повеље. Свети Лука Кримски (XX v.) о њему је казао: „Самога Бога видјеће они који у срцу немају прљавштину, одвратне гнусне лажи, разврат, мржњу, чија су срца увијек спокојна, кротка, чиста.“ О чистоти срца и виђењу Бога постоје разна теолошка мишљења којима је главна нит: да само истинска љубав прма Богу, срце ће учинити чистим и видјеће Бога - на овом и/или на оном другом свијету. Чистота срца се не може досећи ако се Господ не љуби „свим срцем својим, и свом душом својом, и свом мисли својом“ (Мт. 22; 37).

4. Попоущенїемъ бжїемъ заради сѣгрѣшенїи моиѣхъ изгнанноу ми бывшоу ѿ моѣго ѿчѣствїа

Када Иван Црнојевић каже да је изгнан из своје отаџбине „допуштењем Божијим“, а не „вољом Божијом“, свакако да је знао за разлику у теолошком значењу ова два појма. Јован Дамаскин (675-749) о Божијој промисли, вољи и

допуштењу је писао: „Од дела која се тичу промисли, нека су по благовољењу Божијем, а нека по његовом допуштењу. По благовољењу су, наиме, она дела која су беспоговорно добра, а по допуштењу она која су рђава. Бог превасходно жели да се сви спасу, јер није нас саздао да би нас кажњавао, него, будући да је добар, саздао нас је да бисмо учествовали у Његовим добрима. А пошто је праведан, жели да грешници буду кажњени.“³

У речнику руско-српском, почетком XX вијека, налази се израз *понушєніє божьє*, које на српском језику има значење *казна*.

5. ѿбрѣтохъ прѣчудны храмъ прѣчстїе влѣце на́ше бѣе

Због чега Иван Црнојевић каже да је у Италији (Лорету) нашао пречудни – врло чудни, необични храм - храм који изазива чуђење, а не предивни, како се може наћи код неких преводилаца ове повеље? Већ је тада постојало предање да је овај храм, онâ кућа из Назарета у којој се десила *благовијест* и живјела света породица (Богородица, Исус и Јосиф), а пренијели су је у Лорето анђели на својим крилима. О томе су писали Ђакомо Рићи око 1468-9, и Пјер Ђорђо Толомеи, познат као Теремано, око 1472. године. Теремано пише да је Богородичина соба, која се налазила у Назарету, одвојена од темеља 1291, да ју је „*ministero angelico*“ транспортовао у Илирију, а затим 1294. године на територију Реканата, на мјесто близу Порта, звано Лорето. А Ђакомо Рићи описује збуњеност вјерника када угледају ову кућу у шуми Лорета.⁴ И Иван Црнојевић је имао исти осјећај при првом сусрету са овим храмом. Тада је Света кућа споља изгледала као обична кућа, са кровом „на двије

³ Св. Јован Дамаскин, *Тачно изложење Православне вере*, превод са јелинског С. Јакшић, Бгд.- Никшић 2001, стр. 44.

⁴ Giuseppe Santarelli, *La Santa Casa di Loreto*, Loreto 1988, стр. 11 и 194.

воде“, унутрашњих димензија 4,10 m x 9,52 m, зидова врло велике дебљине. У каснијем временском периоду је на истом мјесту изграђена катедрала, која је обухватила простор Свете куће.⁵

У свом дневнику, 17. маја 1900, дижонски бискуп Ландрие (Landrieux) наводи да је сазнао у Паризу о открићу важних докумената у ватиканском архиву који се односе на Лорето. Лични папин лекар Лапони прегледао је архивски омот о Лорету и нашао докуменат о царској породици Анђели, која је владала у Константинопољу и имала посједи у Палестини. Пред инвазијом Турака у XIII вијеку, Анђели су пренијели, поред осталог, и грађу Свете куће из Назарета у Лорето. Ландрие на крају закључује да је Света кућа „пренешена у Лорето на рукама Анђела. Али ови ‘анђели’ не бијаху небески. С временом, мало по мало, историјска чињеница о Анђелима из Константинопоља, народним вјеровањем замијењена је анђелима из раја.“⁶

Тако је Лорето, које је удаљено 27 километара од Анконе и 4 километра од мора, постало мјесто ходочашћа. Свету

⁵ Приликом обиласка Палестинне 1229. године Свети Сава је посјетио Назарет. У хагиографском тексту *Житије Светога Саве*, Доментијан пише: „Од светог града Јерусалима оде у свети град Назарет истим путем, којим и Господ његов Исус Христос у све године иђаше са својим родитељима од Назарета у Јерусалим пред празником Пасхе, и после празника Пасхе опет се враћаше у свети град Назарет, у коме и отхрањен би, као што пише јеванђелист Лука, у коме беше и стан пречисте његове матере пре његова зачећа, у коме арханђел Гаврило и благовести пречистој Девици, и благословом Оца небеснога и осећењем пресветога Духа ваплоти се у пречисту Деву Христос, истинити Бог наш.“ (*Стара српска књижевност*, књ. I, Нови Сад 1970. стр. 250.)

⁶ Giuseppe Santarelli, нав. дј. стр. 169.

кућу су прије Ивана Црнојевића и послје њега посјетиле многе знамените личности Европе.

6. И къ нѣмъ видѣхъ нероу́котворенны́ образ прѣслав'ныѣ мѣре бѣа нашего⁷

Хришћанско предање говори да је апостол Лука насликао неколико икона Мајке Божје са сином, или без њега. Када их је видјела Дјева Марија казала је да ће благослов њеног сина бити на њима.

Пишући о икони из Свете куће, Ђакомо Риџи, савременик Ивана Црнојевића, каже да ју је насликао јеванђелиста Лука и била је изложена у Богородичиној соби у Назарету послје одлуке апостола да њу претворе у храм. Иако изричито не наводи да је икона пренесена заједно са светом собом у Лорето, ипак се то подразумева. Из архивских списа о Лорету и Риџиевог текста се сазнаје да је полуфигура Богородице насликана на малој дрвеној плочи, у византијском стилу, лица тамноцрвене боје, што указује на светог апостола Луку.⁸

Пао је Иван Црнојевић „ничице на земљу пред њеним страшним ликом“ – пред ликом (иконом) Богородице који изазива осјећање великог страха, молећи је да буде милостива и врати га у земљу његовог отацтва. Касније је

⁷ У раду *Медитерански путеви хришћанске иконе* Бранка Иванић пише: „У особитом поштовању у свим хришћанским земљама биле су такозване нерукотворене иконе и иконе које је насликао св. Лука. Порекло тих икона по легендама је двојако. Нерукотворене су настале од самог додира са Христом или Богородицом. Уз нерукотворене било је у свим хришћанским земљама икона за које се тврдило да их је насликао св. Лука. Ове су иконе бркане са нерукотвореним и често се за поједине нерукотворене иконе тврдило и да их је насликао св. Лука.“ (*Зборник Народног музеја* XVIII-2, Бгд. 207, стр. 60).

⁸ Giuseppe Santarelli, нав. дј. стр. 194 и 197.

овај „страшни лик“ Богородице који је био насликан на дрвету, замијењен статуом Богородице са дјететом.

7. И създахъ храмъ на местѣ глѣмѣмъ цѣтинѣ. Въ славою и въ хвалу тоѣ г҃ѣножде мѣре бж҃е въ и́ме рождства и҃сѣ.

По доласку из Италије у Зету и сређивања прилика у земљи, Иван Црнојевић није дуго чекао „да се од све душе и од чистог срца потруди да испуни своје обећање дато у Лорету“. Гради манастирску цркву на Цетињу коју завршава, како се види са плоче са ктиторским натписом, године 6992, односно, по јулијанском календару завршава је у неком дану интервала од 1. септембра 1483. године до 31. августа 1484.

Манастир је срушен 1692. године прије уласка Турака у Цетиње - Млечани су га минирали и напустили, те је од експлозије био порушен дио манастирских објеката, а један број турских заповједника и војника погинуо. Оно што није срушено, докрајчили су Турци. Развалине и дио остатака манастира могле су се видјети све док није књаз Никола 1886, на темељима порушене цркве, изградио нову.

Непосредно прије почетка радова на новој цркви Павел Ровински је рзгледао тај локалитет и направио скицу основе порушене цркве. Она се разликује од скице коју је урадио венецијански архитекта Барбијери, неколико мјесеци прије рушења манастира Ивана Црнојевића. Ове двије скице разликују се у величини апсида и њиховом положају. Да ли је он погријешио или Барбијери, то се може утврдити, како каже Ровински, само ако се упореде скице са планом цркве у Лорету, јер се може претпоставити да је Иван Црнојевић изградио своју цркву по плану лоретске цркве.⁹

⁹ Видјети: П. Ровински, нав. дј, том II дио 4, стр. 130–133.

Републички завод за заштиту споменика културе је 1986. године вршио археолошка истраживања на локалитету Црнојевића манастира. Анализом ситуационог плана лако се уочава да је ширина темеља срушене цркве мало већа од 1,5 m, њена ширина је близу 7,5 m, а дужина, без апсида, је око 12,5 m. Оса цетињске цркве не прати правац исток - запад, већ је помјерена према сјеверу за нешто мало мање од 17°, што сам утврдио на лицу мјеста.

У вријеме Ивана Црнојевића лоретска Света кућа била је правоугаоно здање ширине нешто мало мање од 7,5 m, дужине нешто мало веће од 12,5 m, и дебљине зидова мало веће од 1,5 m. Оса лоретске цркве не прати правац исток - запад, већ је помјерена према сјеверу за око 17°, што сам утврдио из скице тлоцрта малих димензија.

Иако је цетињска (Иванова) црква Рођења Пресвете Богородице, за разлику од лоретске цркве, била архитектонски лијепо обликована, може се казати да је Иван Црнојевић „пренио“ Свету кућу из Лорета, тиме и Богородичну собу из Назарета, на Цетиње.¹⁰

¹⁰ Сматрам за потребно да на овом мјесту изнесем један необичан, али истинит податак, до којег сам дошао разматрајући географске положаје Свете куће у Лорету и цркве на Цетињу. Географске координате Свете куће су: ($\varphi_1 = 43^\circ 26' 27.46''$; $\lambda_1 = 13^\circ 36' 39.10''$), а цркве на Цетињу су: ($\varphi_2 = 42^\circ 23' 13.53''$; $\lambda_2 = 18^\circ 55' 27.71''$). Примјеном сферне тригонометрије пронашао сам да је црква Рођења Богородице удаљена од Свете куће 448 km, и да је правац цетињска црква - Света кућа у односу на правац исток - запад помјерен према сјеверу за $16^\circ 57' 08''$, што значи да је постојала велика могућност да се оса цркве Ивана Црнојевића поклапала са овим правцем. Другим ријечима може се казати да је оса цркве Рођења Пресвете Богородице на Цетињу прелазила преко Свете куће у Лорету. Тиме је господар Зете случајно омогућио „анђелима“ да овом осом кроз портал цркве обасјају њену унутрашњост свјетлошћу Свете куће, односно, свјетлошћу Богородичне собе из Назарета.

8. И монастирь при нѣи сътвори хъ въ оупокоеніе мнихомъ, еже и митрополиа зетска^а нарекохомъ

Ову реченицу Марко Драговић је превео: „И направих при њему (храму) манастир за упокојење монаха, и назвах га митрполијом зетском.“ Но, **нарекохомъ** је аорист 1. л. множине, те га треба превести назвасмо. А то значи да су Иван Црнојевић, митрополит Висарион и епископ Вавила одредили ново сједиште Зетској митрополији.

Било је уобичајено да се у владарским повељама (хрисовуљама), послје диспозиције налази апрекација, гдје владалац својим исказом штити дарована добра, обраћајући се својом наслѣдницима с молбом да не мијењају оно што је написано у повељи. Ево како она гласи у Повељи Ивана Црнојевића (превод Марка Драговића):

„Молим се Твојој милости Пречиста Владичице Богородице која си родила Творца и Бога мога, прими овај мој мали прилог као дар себи као што је Твој син и Бог наш примио оне двије лепте (од) удовице.⁹ Покриј ме кровом милосрђа твога и буди ми помоћница у дан страшнога суда. Онога кога одреди Бог да послје мене заповиједа овом земљом, или син мој, или унук мој или, по Божјем допущтењу (треба Божјом силом – пр. БМ) ко год од другога племена, или народа, најсрдачније молим и заклињем, да оно што приложих, узаконих и потврдих, остане на вјекове нетакнуто овоме светоме храму Преславне Мајке Бога нашега, као што и ја ништа не узех светим црквама, но колико могах приложих и потврдих.“

**9. Прими овај мој мали прилог као дар себи као што је
Твој син и Бог наш примио оне двије лепте од удовице.**

У храму у Јерусалиму Исус је запазио како његови посјетиоци остављају новац у ковчег за прикупљање милостиње. Многи богати дали су много новца, али када је дошла једна сиромашна удовица спустила је у ковчег само два новчића. Тада Исус рече својим ученицима: „Заиста вам кажем: ова сиромашна удовица метну више од свију; јер сви ови ставише на дар Богу од сувишка свога, а она од сиротиње своје метну сву имовину своју што имаше“ (Лк 21, 3–4). Могао је Иван Црнојевић у Повељи да напише горе наведену реченицу, јер је приложио Цетињском манастиру скоро сву своју имовину у Цетињском пољу, његовој околини и на Ловћену, и многа добра у другим дјеловима своје државе.

На крају владарских повеља налази се проклетство, које ће пасти на оне који не услише молбу дародавца да поштују његову вољу, и усуде се да нешто промијене. Иван Црнојевић је написао:

„Ако кога научи сијач злобе и наш противник ђаво, да штогод одузме или промијени од овога што смо написали, такав да је проклет од снажне деснице Владике нашега творца неба и земље и од силе часнога и животворећег крста, од 12 врховних апостола и 70 осталих, и од 318 светих отаца никејских, и од свих светих од вијека Богу угодних, и нека буде подобан Јуди издајнику и онима који рекоше: ‘Узми, узми разапни га, крв његова на нас и на дјецу нашу’ и таквом да пречиста мајка Божја буде супарница на

страшном и нелицемјерном суду.¹¹

Ово проклетство се, мање-више, не разликује по садржају од проклетстава која се налазе у повељама српских владара црквама и манастирима: краља Стефана Првовенчаног, краља Уроша I, краља Драгутуна, краља Милутина, ... Оно се налази и у хрисовуљи бугарског цара Константина Асена манастиру Светог Ђорђа код Скопља.

Послије текста Повеље, на самом крају, слиједи име и титула: **У ХРИСТА БЛАГОВЈЕРНИ И БОГОМ ЧУВАНИ ГОСПОДАР ЗЕТСКИ ИВАН ЦРНОЈЕВИЋ**, написано крупним црвеним словима, по усвојеном византијском обрасцу, а који се налази у повељама српских владара.

Оснивачка повеља Цетињског манастира била је доста добро сачувана до осамдесетих година XIX вијека. Тада ју је описао Ровински, наводећи да је писана не особито искусном руком, малим полууставом, словима сасвим њежним, једва примјетним. Велика слова писана су цинобером. Од тада па до данас, ко зна куда ју је носило вријеме и које су је „јади били“. Сада се њен остатак налази у Народном музеју на Цетињу, неупотребљив за

¹¹ Потребно је да дам два кратка објашњења за неке дјелове клетве:

1. За вријеме цара Константина у Никеји је одржан 325. године први Васељенски сабор, на коме су 318 светих отаца усвојили Символ вјере.

2. Приликом суђења Исусу свјетина је тражила од Пилата да се Христос разапне. „А кад видје Пилат да ништа не помаже, него још већа буна бива, узе воду те уми руке пред народом говорећи: Ја сам невин у крви овога праведника; ви ћете видјети. И одговарајући сав народ рече: *Крв његова на нас и на дјецу нашу!*“ (Мт 27, 24–25).

свестрану анализу. Још се на њему, на самом почетку, може примијетити крст украшен словима исписаним црвеним мастилом: **ΙC XC NI KA**, што у преводу са грчког значи: Исус Христос побједник.